

Oblékám své zpěváky do parádních šatů

Jiří Linha vstoupil do světa profesionálního hudebního umění velmi záhy. Jako chlapec zpíval v Kühnově dětském a později v Českém pěveckém sboru (dir. Jan Kühn). Pracoval pod taktovkou pánů Talicha, Stupky, Šejny, Kleibera či Pedrottiho. Když vzpomíná a vypráví, poznáte už po několika prvních větách, že před Vámi sedí člověk neskonale důsledný a systematický. Ve svých odpovědích pojednává téma zešíroka, navzdory požadavkům doby i žurnalistiky obsáhle, s občasnými odbočkami, z nichž však vždy najde cestu k hlavní myšlence. Má to formu podobnou té, kterou nacházíme v dokonalých hudebních skladbách.

Komponujete pro Linha Singers?

Ano, ale nestavím na tom existenci souboru. I když řemeslo znám, nepovažuji se za srovnatelnou figuru s autory, kterých si navíc vážím. Já jsem především interpret.

A to už bezmála sedmdesát let, počítám-li začátky v Kühnově dětském sboru. Proč jste tedy vystudoval kantořinu – pomýšlel jste na „solidní bázi“ nebo tak rozhodli rodiče?

U mých rodičů byl zakódován strach z existence, pocházel jsem z dost chudých poměrů. Já jsem chtěl dělat muziku okamžitě. Ale nelituji – poznal jsem další svět, který byl spojen se starou pedagogikou. Bylo mi 21 a působil jsem na pedagogickém gymnáziu pro přípravu učitelek mateřských škol v Litomyšli. Vydržel jsem dva roky, současně jsem si dodělával profesuru muziky.

Ve 23ti jste se rozhodl kormidlovat vlastní osud sám...

Přihlásil jsem se asi do pěti konkursů, první zareagoval Československý státní soubor písní a tanců. Nastoupil jsem jako barytonista a po půl roce převzal vedení 90členného sboru. Objev lidové muziky a písně byl pro mě naprostým šokem. Vyjádřeno anekdoticky, doposud jsem považoval hudbu kratší dvou hodin za populární. Najednou jsem si uvědomil, jak úžasnou zkratku znamená lidová píseň, jak je nabitá, bez jakékoli vaty. Jezdil jsem zapisovat písničky na Moravu, ještě více na Slovensko. Složil jsem asi čtyři cikánské tance pro balet, většina nápadů pocházela z obce Kendice. Tamní lidé dokonce přijeli do Prahy na představení, na kontrolu. Ovšem nejsilněji mě ovlivnilo střední Slovensko, miloval jsem oblast Horehroní, zbojnický kraj kolem Terchové, Poľanu... Folklorem jsem zůstal nakažen po celý další život.

Dařilo se Vám na postu sbormistra?

Já jsem pořád šel po nějaké chiměře, chtěl jsem mistrovskou kvalitu. Ve velkém sboru mi nevyhovovala ta spousta velmi průměrných zpěváků. Nedokázal jsem prosadit menší, ale kvalitnější formaci.

Takže šéf z kategorie nekompromisních?

Víte, v mládí je člověk zřídka náchylný ke kompromisům a já jsem samozřejmě nebyl jiný. Pořád mě to táhlo někam jinam.

Obdivuji Vaši vnímavost a otevřenost vůči rozmanitým podnětům. Jak jste doputoval od folkloru k jazzu?

Náhoda. Oslovil mě bubeník ČSSPT a říkal, hele, já zpívám v mužském kvartetu, vede to ten blázen s velkou hlavou, saxofonista Krautgartner, je to hrozně pěkný. Ale máme tam jednoho kluka, školeného, pořád vibruje a není to ono. Pojď to zkusit! Ta práce mě velmi ovlivnila, o řadě věcí jsem neměl tušení, vůbec jsem neznal žádnou americkou vokální skupinu,

nevysílalo se to. Jenomže i Krautgartner mířil dál, toužil po rozhlasu a big bandu, který nakonec vytvořil, takže ze spoluúčinkování na určitou dobu sešlo...

A já se vydal – víceméně z existenčních důvodů - jako sbormistr do Uměleckého souboru Ministerstva vnitra. Ovšem s cílem vytvořit vlastní skupinu! Mimochodem, mým šéfem byl Vladimír Válek, dirigoval jejich big band. Dva roky jsem hledal, připravoval a v září 1963 jsem s kvintetem udělal konkurs, stali jsme se dalším tělesem USMV. Ještě do konce roku jsme natočili v rozhlase pro dirigenta Vobrubu jako doprovodná skupina první písničku, Schody do nebe, ve své době neuvěřitelný šlágr. Potom jsme zpívali s Kubišovou, Gottem, Matuškou, Chladilem, Vondráčkovou, Hálou, Štědrým, zkrátka s celou plejádou. Po dva roky jsme natáčeli skoro každý týden, produkce byla tehdy obrovská.

Byl jste šťastný, říkal jste si – to je ono?

Nebyl, to bych lhal. Byl jsem spokojený s vývojem, ale štěstí je stupeň, který předpokládá něco jiného. Così jsem postrádal... Od Krautgartnera jsem byl infikován americkými soubory. Ladili, měli rytmus, cítili muziku jako hráči v kvartetu. Nesmírně mě lákalo postavit zpěváky na roveň instrumentalistů. A taky jsem pomýšlel na samostatnou kariéru, nechtěl jsem jenom doprovázet, sloužit. Ne, že by mi to vadilo, ale měl jsem naprosto konkrétní představu cesty, jenom jsem nevěděl, jaký zvolit žánr. Pořád jsem byl neklidný - jak to zařídít? Čekal jsem na podnět – a on přišel naprostou náhodou. Onen známý impuls z Francie, soubor Swingle Singers. Právě pan Swingle přišel na ten krásný nápad, zpívat instrumentální muziku.

Pochejte, známý impuls, to byl přece životní moment! Jak „přišel“?

Dostal jsem se k chlapíkovi, který poslouchal v noci, natáčel hlavně zahraniční vysílání.

Co to bylo za člověka?

No, nevím, jestli to můžu říct, on to byl zaměstnanec rozhlasu a já jsem poslouchal právě tam. Už zemřel, jmenoval se Bedřich Marek, gramoměnič, moc hodný pán. Celé hodiny nám pouštěl výběr nahrávek z cizích stanic. Tady jsem se našel – instrumentalista jsem, zpěvák taky, transkripce psát dovedu, měl jsem model, který mi byl blízký.

Nepřistihl jste se někdy při pouhém napodobování svých vzorů?

Od samého začátku jsem nepochyboval o tom, že je NEMŮŽU napodobit. I kdybych chtěl, tak to nedokážu. Swingla i mě lákala preciznost, souhra, naprostá výrazová kázeň, aby skupina vyjadřovala jen jeden názor a hledala vzájemně sladitelné barvy. Věděl jsem ovšem, že artistní stránku věci tady nikdy nedokážu tak vypracovat, protože on měl mnohem větší možnosti výběru zpěváků. Svedli neuvěřitelně obtížné stupnicové běhy, akordické rozklady. Tohle mě nelákalo – ostatně, ani jako instrumentalista jsem nevyhledával technicky efektní skladby, spíš ty „jen“ krásné, hluboké.

Byli jste zjevením, něčím unikátním, jak se do takového tělesa sháněli lidé, kde jste hledal?

Všude. Lovil jsem nejen v rybnících, ale i v loužích. Chodil jsem po školách, angažoval jsem třeba taxikáře, zdravotní sestru. Velice často se také stávalo, že jsem narazil na muzikanta, který se s přesvědčením věnoval instrumentu a přitom bezvadně zpíval. Ti všichni měli zdravý hlas, rytmus, výborně slyšeli a na něco hráli. Jejich vybavení postrádalo jedinou věc – školu. Vlastně, brzy jsem přišel na to, že těžko uplatním absolventy konzervatoří a akademií. Jejich muzikantská vybavenost byla chudičká. Nemluvím o technice, ale o otázce souhry, čtení z listu, harmonické představitivosti. Na začátku nás bylo pět, sestava se nakonec ustálila na podivné číslici sedm, čtyři ženy, tři muži.

Uměl byste charakterizovat hlas, který máte nejradši?

Vizitkou souboru byla vždy sopranistka. Zejména Hanka Kubelková, velmi schopná dívka, která u nás zpívala dost dlouho a dotáhla styl téměř k dokonalosti. Její projev byl osobitý, okamžitě poznatelný, zároveň začleněný do celku kolektivu. Přišla sice z akademie, ovšem jednalo se o typ drobného hlasu, který se ještě nechal modelovat. Nebyla zatížená manýrami operního zpívání a hlavně, měla za sebou dětský sbor Severáček dnes už legendárního sbormistra Uherka.

Proč vlastně patří k Linha Singers i instrumentalisté?

I v tomto se můj postoj lišil od Swingla – jemu skutečně záleželo na artistice zpěváků a mě třeba těšilo upravovat skladby tak, že jsem nechal téma přednést nástrojem a vzápětí zpěvákem. Ustálili jsme se na obsazení dvě flétny, dva klávesové nástroje, kontrabas v pizzicatu a malé bicí, které používají pouze metličky, přinášejí tak jazzový swing.

Kdy prožívali Linhovci zlatý věk?

No víte, tento výraz... V umění je to vždycky v jednom pytlíku, štěstí i trápení. Ale asi někdy uprostřed let osmdesátých, kdy nás už zastřešoval FOK a soubor byl na velmi dobré úrovni. Tehdy k nám přišli výborní zpěváci a já jsem se s nimi pustil se do práce na soudobé muzice. Skladby Zdeňka Lukáše, Petra Ebena, Otmara Máchy... Díky schopnostem zpěváků jsem mohl v jednom roce vytvořit repertoár, postavený výhradně na soudobé muzice. To byla samozřejmě drzost.

Neriskoval jste tím ztrátu přízně Vašeho kmenového publika?

Ano, samozřejmě. Byl to životní test, zase ta touha, se kterou žiju pořád, posunout věci dál, udělat něco, co už je opravdu jen moje - nebo naše. Vrcholem byly koncerty se symfonickým orchestrem. Pan Mácha pro nás napsal skladbu naprosto výjimečnou i v celosvětovém kontextu – Concerto grosso, kde concertino zastávají zpěváci. Představili jsme ho s tehdejší Gottwaldovskou filharmonií a postupně vystřídal prakticky všechny velké české orchestry, včetně FOKu. Nakonec jsme Concerto hráli i v Německu. Máchův materiál je tak obtížný, tak nekompromisně instrumentální a přitom tak krásný.... Skladbu jsem studoval rok, při každodenním zkoušení.

Někoho možná překvapí Vaše „soudobá kapitola“. Publikum Vás vnímá spíše jako soubor založený na hladivém až sladkém tónu, takové líbezné anděly z nebes.

Na kultuře zvuku soubor vyrostl. Pečlivě jsme ho hledali. Co říkáte, je pravda – nápadnější o to víc, že naše doba se zejména v zábavné sféře stala velice agresivní. Ono hladivé vyznění tvoří páteř repertoáru. Vesměs jde o transkripce skladeb starých, zejména z 18. století. Ale krom toho se teď víc zabývám folklorem, protože se mi zdá, že jsme svědky jeho renesance. Ve svých úpravách se nesnažím písničky česat. A konečně, zmíněná soudobá muzika vůbec není hladivá...

Právě česká hudba 17. a 18. století se postupně stala Vaším specifikem, F. A. Míča, J. L. Dusík, J. Benda. Co všechno obnáší přepis staré skladby pro Linhovce?

Práce se starými rukopisy, s notovým písmem stvořeným svižnou rukou opisovačů, kde máte každý part napsán v jiném klíči – to není maličkost. Ale úsilí mé i mých kolegů se vyplatilo, získali jsme řadu krásných materiálů z Českého Krumlova, Kroměříže, byli jsme také na Slovensku. Tam jsem zažil obzvlášť výjimečné období, kdy se do Matice slovenské svázely archivy různých chrámů. Nejčastěji jsem tam měl v ruce Bajana, Paschu, Budinského, Zimmermanna. Když tedy najdete něco životního a máte spartováno, přemýšlíte, co z toho vlastně můžete udělat. Muziku nesmím zkreslit, vyhýbám se všemu, co by mohlo způsobit

deformaci, posun ke karikatuře. Lidé se tím nemají bavit. My ze skladeb netěžíme humor, nechceme být varietní. Slabiky, které používáme místo textu, nám pouze slouží k tomu, abychom dokázali zazpívat náročné instrumentální party. Nesmíme zpívat takzvaně na velkou pusou, používáme výslovnost velice zúženou, uvolněnou a lehounkou – jinak to nestihneme!

Jaký přístup k lidem se vám při práci šéfa osvědčil?

Na takovou záludnou otázku není jednoduchá odpověď. Nemůžu říct, že bych byl zcela úspěšný. V malém tělese, se kterým jezdíte, žijete, nemůžete mít odstup jako dirigent před velkým symfoňákem. Přístup k lidem musí být velice těsný. Občas se stalo, že někteří z kolegů prostě neunesli kamarádství. Je to zatraceně těžké.

To zní trochu zklamaně, smutně. Jak tomu rozumět?

Prostě, když pracuji a něco chci, vyžaduji to naprosto nekompromisně, mám jasnou představu a žádám její naplnění do takové míry, do jaké jsou toho schopni. Čím více kvalit a schopností mi nabízejí, tím je to pro ně „horší“. Pro některé tak vzniká nečitelná situace – neunesou nároky přísného kamaráda. Víte, hraju na zpěváky doslova jako na housle. Snažím se je ovládat, aniž bych je urážel.

Vychováváte si nástupce?

Rád bych, ovšem vyžaduje to osobnost, která je oddaná věci celým srdcem a celým tělem. Měl jsem kolegu, absolventa dirigentského oddělení, dovedl psát, ovládal kapelu, ale nevěděl si rady se zpěváky, což je ovšem grunt. Pravda taky je, že se dnes každý snaží specializovat – a specializace je u podobných autorských ansámblů vlastně na obtíž. Je to těžké, nevím, nemůžu odpovědět.

Kdy cítíte, že všechno Vaše snažení má smysl?

Možná, že jsem romantik, ale dělá mi opravdu potěšení, když cítím vřelou odezvu z publika. A v souvislosti se souborem je důležité, že jeho členové zůstávají i dnes, kdy už je neuživím, kdy jim nemohu slíbit ani slávu, ani peníze, jen to, že budou dělat opravdu krásnou muziku. Že ji dovedu najít, udělat tak, že se do ní obléknou jako do parádních šatů od módního krejčího, které dokonale padnou na jejich muzikantské tělo, a takto se před lidmi blýsknou. Cítím, že to dělají opravdu rádi. Přitom ve zkušebně vládne často řehole, nic výhradně úsměvného – naopak, ve studiu se taky brečí, protože to nejde, a přitom by se strašně chtělo. Ti lidé se potřebují, vědí, že musí být navzájem nároční, že úspěch vytvářejí dohromady. Naše společenství je dnes velice kamarádké, mám z toho radost.

Co byste si přál, aby si lidé vybavili, řekne-li se Linha Singers?

Úsměv, dobrou náladu, pohodu, perfektní muzikantství. Aby se mnou třeba nesouhlasili, ale aby uznali, že děláme opravdu poctivý kumšt.

Jiří Linha (*1930 v Praze), v šesti začal hrát na housle, zpíval v předních sborových tělesech. Vystudoval učitelský ústav, dále Pedagogickou fakultu UK. Po krátké kariéře středoškolského profesora působil v Československém státním souboru písní a tanců. V r. 1963 založil vlastní komorní soubor, který se později proslavil pod jménem Linha Singers. Ten našel v letech 1967-68 angažmá v AUS VN, později v divadle ROKOKO (1969). Roku 1970 byl přijat do kmenového stavu Státního divadelního studia v Praze, po jeho zrušení byli Linha Singers r. 1979 převedeni pod Symfonický orchestr hl. m. Prahy FOK. Toto zastřešení skončilo roku 1993. Dnes soubor působí jako obecně prospěšná společnost.